

*Tengermelleyéki**A „Vagabundkorzó” VII. könyvéből*

rínyi-főgyye; Frangepáné, Zrínyié Szent Korona Gyöngye! A magyar tenger Fiume és Abbázia között, Fiumétól Voloszkáig, hol a határ vala valaha – tudod Máraitól. „Ez az öböl... az én külön, szerény és csöndes irredentám. Az egész világból ez az öböl az a hely, ahol a magyarnak közvetlen köze volt a tengerhez.”

Haha, mondá a hrvt. Mert (látható a 3. évezred elején), olybá veszi, mintha semmi közünk sem lenne, lett volna – a бүдös életben – ehhez a tájhoz.

Magyar álmom a horvát partokon egy olasz kisvárosban (a két háború közt a XX. században).

Márainak biza ez – tetszik, nem – Magyar Tenger.

„...tegye nagygyá, boldoggá, mienkké Fiumét a magyarok istene!” – fohászkodik Jókai. S reá Evviva, Bravo, Eljen – valameddig – a válasz.

Portoréban Herceg – Hajnal – vitorlása. Zengben Jurisics szülőháza. Egész Veglia – Kirké szigete – jó Béla király búvóhelye.

Az, hogy a tatár horda elől idáig futhasson, Frangepán földje kell. Frangepán-szív (szinte már akkor Zrínyié is).

A görögök ion öblében. Magyarok álomtengerpartján.

„A fiumei m. kir. hivatal egy budai tisztviselőnek m. kir. Szibéria.”

Portoré öregvára, öregréve: hol Béla átkele a Szigetre, hol Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc összeesküvék a magyar–horvát (horvát–magyar) haza üdvére. S honnan (Kossuth szerint szigeti Castelmuschió várából) elhurcolák, majd bakó kezére adják. Béla király meg (egyszer csak): vissza, haza.

Veglia meg kerüljön – egy Frangepánfi sértettsége miatt – az ebek helyett Venlence harmincadjára.

„1867-ben a Szigeten kitűzték a Magyar Zászlót! Magyarország csöndben maradt, marad vala Kirké-szigete Bécsé.”

Nép? Milyen nép? Kié?

– „Nép”; olyan pedofil ez a kijelentés.

Akarja mondani: demagóg. Sőt, populista.

Vejsza. (Most hallod először, hogy nem „Veglia”).

Vejsza grófja.

...A szigetvári hős, Zrínyi Miklós unokája Zrínyi Miklós költő és hadvezér, kinek édes testvére Péter, kit Bécsújhelyen fejez le a hóhér, kinek a leánya Zrínyi Ilona (akinek Frangepán Ferenc a nagybátyja, Thököly a második ura), II. Rákóczi Ferencnek édes jó fejedelemasszony az édesanyja (a nagyságos fejedelemnek apai ágon öreganyja Báthori)... Rákóczinknak a szigeti Zrínyi a szépapja.

Lobogó, lobogó.

Munkácstól Rodostóig, Bécstől Osályig meg vissza.

Magyarország Fiume–Modrus vármegyéjének czirkveniczai járásában 1910-ben 65 magyar él. 2005-ben kettővel, hárommal (hússzal-harminccal) kevesebb a horvát városban és vidékén. Már akikkel a bennszülöttek közül találkozol.

MAGYAR-TENGER-MELLYÉKI

Czirkvenicza 10000 lakosából 280 magyar – legalábbis Margit szerint, ki idevaló, magyartengermedlyéki. Mindamellert rendíthetetlen abban a hitben, hogy Abázia Opatija, Fiume neki Rijeka, Zeng Szeny, Rovinyó Rovin, Parenzó Porecs, Póla Pula. (Mintha nem Kosicéznának, nem Berehovóznának, nem Timisoaráznának, Noviszádoznának, Pullendorfoznának a jó magyar ivadékok Szakadék-Magyarhonban!)

Arról regél, milyen finom magyar falatokat tesz az ura elé.

A nyelv kopik el a leghamarább? Marad tánc, ének, zene, étel-ital (valameddig), a szó viszont nekiáll átváltódni, cserebere tárgy lenni.

– Csere, csere.

Állítólag éppen a csere az a fa, amely a hűséget jelképezi.

Hűség.

Hűség vagy élet?

...Azazhogy: leghamarább a szomszéd többség szavajárásának az átvételével kezdődik a dolog, folytatódják a szokások, hagyományok egy részének kölcsönzésével (avagy mindez fordítva), majd befejeződnek a teljes (testi-lelki) beolvadással.

Amerikás fiadtól tudod: az ember egy darabig a hazai nyelvet használja, de egy idő után átveszi a már évtizedek óta kint élő magyarok szóhasználatát. Azt vette észre, hogy önkéntelenül eltanulta tőlük a 'helyi magyar nyelvet' – azokat az angol, angolosan ejtett szavakat, amelyeknek van magyar megfelelőjük, de amely helyett az amerikás magyar már helyi szót használ. Kever az édes – mind mostohább – anyanyelvbe. Hogy a fia már ennyit se tanuljon meg az Óhaza nyelvéből.

Szelce egy szem sörkertje, mely nem csak Bierstube, Sörkert is. Az itt nyaralók negyede biztos magyar – a német után a legnépesebb nyári idénykolónia a horvát-magyar tengermedlyéken a magyar –, ám a mi nyelvünkön jó, ha ennyire futja. Francúzul, angoluson, taljánul, svábul, amit akarsz, minden kiírva! Mintha nem is a Zrínyiek és Frangepánok (inkább tán Jellasics) földjén járnál. Bár odáig még nem jutottak, mint a Németújvár környéki (őrségi) – nyugatmagyarországi – oszt-rákok, hogy ennyit tudjanak a nekik ezer évig otthont adó magyarok nyelvén: NE LOPJ!

Szemben, a Szigeten Lika–Korbava (vármegye).

Ahol ülsz: Modrus–Fiume (vármegye), szemközt, a kivilágított templomtoronnyal a hegyen, nyaralók vízparti villanykörtéivel Vejja, Lika–Korbava. Mint amikor Almádiban a Zsófia-gyógyüdülő pusztá helyéről (Veszprém vármegyéből) átnézel a Határ csárdán túli káptalani domb (Zala vármegyei) majdnem-Bakonyerdejébe.

Gyulán a Holt-Fehér-Körös déli (békési) – bal parti – feléről átlépsz az északi (zarándi) oldalra. Szegedről megindulsz át a hídon Csongrád vármegyéből a túl-atiszai Újszeged Torontáljába. Fölötted meg a Bor(vár)völgy, honnan – Bribir várából – Frangepán kenéz pásztázhatta a haragvó tájat... A Szigetig meg vissza.

Bribir mellett Grizana Belgrad; csaknem Krizsánfejérvár?

PIROS-FEHÉR-ZÖLD VEGLIA

Vejja északi csúcsa alatt Omisály, Kastélymuskó, Castelmichio, honnan – Kosuth írja – elhurcolták Zrínyi süvét, Frangepánt és Frangepán süvét, Zrínyit.

Zrínyi Péter felesége Frangepán Ferenc testvére. I. Rákóczi Ferenc, ki összefog Wesselényi nádor közreműködésével, a két délvidéki nagyúrral, Zrínyi Péter leánytestvérének, Ilonának a fejedelem-ura.

Testvér a testvérral foghatott csak össze? Csak a testvérednek hihetnél? Testvéred urának, asszonyának, fiának, leányának... A családnak? Mint majd a rákosi-kádári rémvilágban? Senki máshoz őszinte ne legyél? Csak a legszűkebb családi és baráti körben? 'Baráti körben': mely baráti kör állt két-három emberből? Többől hogy lehetett volna... Ám a testvér... még nem adott ki.

Egyelőre.

Hallani, akadt olyan ördögfattyú, ki a nejeről, fiáról, öregapjáról, szeretőjéről, legjobb cimborájáról jelentett a jelentést rendelő jelentéselemző zsarnokság-felügyelőknek. Akkor, utóbb...

Ki akkor is jelteni akart, mikor már nem volt kinek.

Csak hát: a vérdíj.

A 'könnyű élet'.

– Vérapadra vele!

Hogy idegesítette volna.

Ne adta volna ki magát „magyar úrnak” Haynau.

Jó volt neki magyar úrnak lenni Szatmárban vagy hol. Kit a magyar megsüvegel!

Meg a.

A magyar szent királyok idejében épült kastélymuskói szentegyház három hajója közül a középsőben ZDRAVO MARIJO a főhajó szentélyívén felül. A félköríves ízlés szerint épített istenháza szószékén, oltárán, úrasztalán piros-fehér-zöld, zöld-fehér-piros virágcsokréták. A mellékoltárokon csak (vatikáni?) fehér-sárga virágok. Szent Antal lábánál is fehér-sárga. Mária lábánál fehér-sárga. Honi, kalászokkal terhes búzacoszorú helyett a mennyezetről szőlő-körte bőségkoszorú lóg a kastélymuskói mélybe. Piros szőlő fürtjei, fehérszőlő fürtök, sárga körtvély, pirosodó körtvély. S fügeszemek. Főleg: szőlő, melyből a bor lesz, Krisztus vére. Krisztus teste és vére. Ott fönny, itt lennen. Az oltárnál, honnan csak a cipő hiányzik, Vögyed, ögyed. Vegyed, vigyed, vedd magadho. Végy el, vígy magaddal!

Piros-fehér-zöld? Kastélymuskó színhármasa? Honnan vették? Mért épp ez a hármas? Mely akár Zrínyié, Frangepáné is lehetne – a fehér-piros horvát mellett.

Számukra még megfért a kettő egymás mellett? Egymással párban.

– Bátran!

Ők igen.

Micsoda magyarok, horvátok, horvátmagyarok, magyarhorvátok!

Színe-java Jézus Krisztus seregének. Krisztus király hadának.

Nyájának.

(Nyájszellem nélkül.)

Zrínyi, Frangepán, Rákóczi, Thököly, Báthori...

'Vér'; a vér szava. 'Európa'.

Attak nekünk.

Piros, fehér, zöld? Tán e napon (Kisasszony hava végén, a Szent István király napja utáni napokban csodálkozván – ismervén – rá Kastélymuskó istenházában a magunk világára), e napon hurcolhatták el Bécsbe a vérpadra szántakat. Vejja e két szent nagyurat, nagy jó urainkat, a nyilván Európára hivatkozó császári (osztrák meg nyilván miegyéb, árulóvá lett magyar és horvát) fogdmegek.

– Mondtuk, hogy ne politizáljon uraságod!

Mondják máig legjobb tanítványaik.

Erre emlékeznek a jó vejjabeli kastélyiak e piros-fehér-zölddel? Titkon, hogy maguk se tudják?

A sekrestyés?

A lelkiatya?

A segédlelkész?

A rózsafüzér társulatból valaki?

Omisáj!

Vejjai kastély Zirinyije, Frankopánja.

Az Ucska szálló romjai alatti feredőben – harminc év után újra, csak most a babámmal.

Vér szava, vér szaga.

Csak közben átírták a környéket: a kis öböllel szemben, a túlparton, jó úszásnyira, olajfinomító tartályai, kőolajkikötő rozsdás hajója.

Fölötted, a kastélymuskói várfal alatti kaptató alji kápolna istenhozzádja: Szt. Miklós templomocskája a hajón érkezőknek, hajóval távozóknak. Legyen hol hálát adni, legyen kitől segítséget kérni Nagy Út után, nagyút előtt.

Csak az a: piros, fehér, zöld...

KIRKÉVEL, KIRKÁBAN

Még hogy Kirké lenne Krk szigete, Vejja-Veglia! Likának Lika (Korbáva), de inkább Krk: Krika. Kirka: Kürke. Azaz már megint: Kirké.

Veglia-sziget Veglia-vára körüli Veglia-város Kirké parti (kikötői) sétányán másodízben szólnak hozzád e tengermedlyéken anyanyelveden: FÜGEPÁLINKA, adja tudtul a liburni kereskedő (avagy őstermelő) a pálinkás sátrán az arra lófráló hunokkal. Grappa de Fichi, Feigenschnaps meg a mi Fügepájkánk, hogy e ked-

ves invitálásnak valóban alig lehessen ellenállni, (kocsival a kicsibeállóban) a kóstolót sem mered elfogadni. Amúgy ha tehetnéd – befizetnél a 225 kunás vejjai körútra, s végiginnád Kirkét magát...

Még ha a Frangepán-világra koccinthatnál.

Hogy visszajönnék!

Vissza.

Még hogy vejjai füge(pálinka)kóstoló, Verbenikó fehérborát kínáló pincészerrel fogad. Ha itt is innál egy kicsit, amott is, hogy mennél haza? Világ csúfjára. Vejja.

Még föllázadnál a világ lázító igazságtalanságai ellen. Azt hinnéd, Zrínyi-főgyyén, Frangepán-főgyyin; ha igaz.

A horvátok görögíráásával ékes Verbenikóban meg (még mindig Lika–Korbava vármegyében) – átellenben a fiumei–modrusi magyar–horvát tengerpart, szállóhelyed római Tenger-Toronyával – mi nem fogad: VAROS a vár alatti rész. Mi más lehetne.

Ki nincs odahaza, ajtaját kívülről eltorlaszolja.

Zrínyit is keresheted!

Ulica Saliz. Szalizs, hol szállásod lehetne. A tengernek szaladó Kastélyalja: Pod Kastel. A városkapu előtt a kőfalon: FORZA IRAQ.

– Gyerekek, most spórolunk, a végén eszünk! – hallhatod, amit magad mondtál 1967-ben a bolgár tengerparton.

A tenger fölötti – jó messzire ellátó – hegyfokra települt Verbenikó öreg liburni polgárai magyar kártyát vernek a korcsmaasztalon. Csak nem opletányoznak, mint Csanád vármegyében az iratosiak? (Kikhez e kártyajáték – némi kerülővel – Taljánföldről került...)

Kirké szigetig meg vissza.

MAGYAR TENGER, MAGYAR-MELLYÉK

Az egykori magyar tenger mint magyar–horvát tenger annyira magyar, amennyire horvát a Magyar Alföld – érezheted minden pillanatban, míg e partokon időzöl. A horvát (dalmát–illír–hercegovác–liburni–isztriai) tengernél, mégis: idehaza. Hogy valami itt mégis közös. A haza.

A czirkveniczai (magyartengerszentegyházi) kikötőben német s magyar bárkák, a kishajó végében a zászlórúdon, ahogy a nemzetközi törvény előírja: felül a helyi (horvát) lobogó, alul a saját, a német vagy magyar. Mellettük Jenki motoros kishajó; fön, magasan az árbocrúdon egy szem zászló, az amerikai sajátja, a csillagos-sávós AEÁ-lobogó. Mit neki szabály, ami járja – neki – idegen vizeken!

Nekik ez a tiszteletadás, tisztelgés a hajót befogadó, a vendéglátó előtt. Afféle Köszönöm, Danke, Merszi, Tenkijú! – lenne, ha képes volna rá.

Ez a tenger, ez a rév, ez a föld is az övé?

Még ki sem szállt, már eldöntötte.

Akkor inkább ZRDAVO HORVATSKO, Éljen Horvátország. S vele a horvát, horvát–magyar, magyar–horvát, magyar tengermedlyék. Frangepán, Zrínyi Horvátföldje – s nem Jellasicsé, Titóé s más garázdái.

Jól elvannak nélkülünk! A tengerparti városka esténkénti vendégei a kikötői színpadon olasz, osztrák, dalmata, vend énekesek, zenészek, táncosok. Magyar vendégegyüttes véletlen sincs. Mintha nem tudnák, hogy a mi ezeréves térképünkön Magyarhon része e táj. Mint akinek semmi köze mindahhoz, ami nekünk szent (lenne). A czirkveniczaiak – és vendégeik – esti tömege előtt elhangzó műsort hallgatva nem nehéz észrevenned: régies népdal, újabb népdal, mindezek szellemében született városi műdal él együtt – mindenütt, hol nem irtották ki a jóra való rosszfűk... mindezeket. Azért nem hívnak meg bennünket, mert tudják, hogy (önmagunkat adva) nyugatmajmoló menettáncal, éjszaka-amerikai dzsungelzenével, távol-keleti hastáncmutatvánnyal kedveskednénk nekik?

Nekik a saját a szent. Vastapsba törnek ki, kezükkel V-t mutatnak föl, amikor megszólal az a dal, mely a minap befejeződő szabadságharcukra emlékezteti őket.

Tán ezt dúdolták a tengeremllyékiek, amikor ágyúval lőtték őket, az otthonukat védőket a nagy hegyi népek.

Túl közel még a honvédő háború. Túl sok itt a: férfi.

Vitézek, mi lehet...

Jól megvannak az EU nélkül is.

Különösképp a belgrádi mindent bezsebelők nélkül.

– Hallod, ez nem európai szellem.

Ez nem.

A tiéd ellenben.

...Este hogy énekelték? *More, zsena maja, Crikvenica moja...*

Micsoda gyanús önszeretet ez, elvtársak!

ÖREG CIGÁNY, A VÉN ROMA

Este kiülsz a szálloda zeneudvarába: ráncos, kopott fekete ember a harmadik szomszéd asztalnál a családjával. Mondom: lehet rác, montenegrói, görög, török, macedón meg persze cigány is.

Az asszony is koromfekete vénség. Kerekebb, mint agyonaszott ura.

A nagylányuk: gyönyörű, tán kicsit koravén, hogy ilyen bögyös tizenhat évesen, nem látszik rajta, hogy roma.

Nagyfiuk: később állít oda, vagány irgalmatlanul.

A gépzenehez némi billentyűs dana horvátul, amerikaiul, taljánul.

Másnap, késő délután, hogy hazajössz a Kacsahegy alatti öböl jéghideg vizű fönnyferedőjéből, még próbál az öreg: hegedűjén játszik a vén roma. Aki így húzza – ilyen fekete bőrrű létére –, (errefelé) nyilván csak cigány lehet. Cigánymuzsikus. Cigány létére szalonzene helyett a legmagasabb rendű hegedűszó megszólaltatója. Alattad lakik a családjával.

Hegedül, lesed, gyönyörködöl az erdei-telepi csöndben. Lesi, ha tudja, az Ad Tures – Római-Torony – fenyvese.

A nyaralóházak népe? Legyint? Nem kér belőle? Gép, az kell neki, recsege? Bömbölde s nem zeneház. Zengeráj s persze hogy nem egy szál hangszerszám, ahogy szól, száll. Bűvöl egy szál hegedűn, édesfán.

Furulya, tárogató, zongora, cimbalom, hárfá, citera, tangóharmonika, bármi! Ha egymaga. Egyedül: az ember hangját utánozni. Az emberét s nem a zűrzavarét. Atköltve, elvarázsolva – ami muzsika. Mely ha bandába áll, zenekarként szólal meg, sem háború szőnyegbombázóinak robaját borítja rád – csak baráti társaság, család, csapat... összjátéka, csevegése, csevelye, hangorkánja!... Csacsogástól a harsozásig... emberé, emberi s nem gépé! Ricsajé, zenebonáé.

Szurokfelete cigányember képviseli e partokon most mindezt, ami miatt embernek érdemes magunkat nevezni.

Nehéz sorsa rá van írva orcájára; tartásában. Muzsikás ember!

Torony-Szentegyház kellős közepén a rengeteg erdőből maradt fenyves ligetben.

Mondják, Czirkvenicza – horvátul Crikvenica – a rómaiaknak A Toronyhoz volt. Horvát tájszólásban a torony crikva. Tengertoronya! Ádria-Tornya. Tornya-Szentegyház. (Mert hogy – mondanunk sem kell – e kisváros újr alapítói a magyar pálosok lehettek, rendházat emeltek a leomlott római torony helyére.)

Tengertoronya legszebb pillanata, hogy hallhatja e hegedűszót.

A likai hegyekben, velebiti határvidéken még a testvérharcok után tíz évvel is leégett, kiégett, kirabolt, letarolt házak, tovatűnt tanyák, valahai hegyi szállások nyoma. Szétlőtt Balkán Közép-Európa (Európa) szélén.

Mái végvidéken. Véghelyen.

Európa Vén Cigánya: húzzad. Ki tudja.

Ki, ha nem mi.

Az öblök tele nudlistákkal, térdig lógó mellüket mutogatókkal, kiket más zene érdekel.

Ámbár: ha nekik húzná, tán az ő tiszteletére is kiállnának anyaszült meztelen megköszönni a kedveskedést!

A vitorlás, melynek a kedvéért kiáll a szirtfokra az egész meztelenhad, lassít, fordul, tiszteletkört ír le, dudál, tapsol a magukat mutogatóknak.

A gépzene is elhallgat egy pillanatra.

– Ide, hegedűszó.

Na jó, jógázzunk. De az a nő csudaszép!

Bújj a víz alá.

Amikor először mártóztál meg az Adriában – Fiume alatt 1970-ben –, valamennyi szőrszálad sótól fehérlett. Elszállt veled az idő? Mert hogy 35 év múltán karod, melled szőrzete sajtan mered a harmadik évezredi – ricsajos – vakvilágba.

A cigány, ha tudja.

Érti.

A tengeri főenyferedőben a fürdőző népek közt az orvhorgász egy zsinigre ötven horgot köt, majd idő múltán egy akasztással tizenhatal halat emel ki a habokból.

Zene, zene, nekik a végső tengermoraj.

35 éve rohantál végig e partokon: végig ugyanaz a balkáni zene szólt, tele élettel, életörömmel, önbecsüléssel, tartással. Horvát zene szólt, dalmát, idevalósi. Ének, tánc, zene. Ahogy – úgy-ahogy – otthon is: a '60-as, '70-es években hol zongorista, egy szál maga a zengő tamburát billentyűzve énekelt, szalonzenekar, cigánybanda, hol gitáregyütes, sramlizenekar. Somlón, egymaga, az öreg tárogató. Odahaza apád az udvaron a tangóharmonikájával. Csak úgy, a maga meg aki hallja, annak az örömére. Más az utcán, a ház előtt a kispadon, csapszékben. Veszprémben hárfazene a Vadászbán. Ahány mulató, annyi zene! Ma? Ugyanaz mindeütt a Föld-tekén.

Öreg cigány: egymaga Európa. (Mi maradt belőle.)

R Á C , H Á B O R Ú

Még hogy a fennsík lerombolt – golyójuggatta, 'lyukas' – tanyái: a fővény fölötti sétányon a sétafikáló családok elég nagy része: csonka. Az édesanya maga vonul az emberek szeme előtt a gyermekével, gyermekeivel. Azt mondják, nem csak azért, mert mindaközben az ember a kávéházban legénykedik, a háború elvitte minden harmadik horvát asszony férjét. Rác volt a lelkem! Elvitte a: gyűlölet.

Magától tán nem is ment volna. Mennie kellett. Nem volt más választása?

Nándorfejevárvai mai urai akarták így.

Nem ezt, de ez lett belőle.

A testvérháború.

Míntha székely a palócra löne; csángóra a szögedifődi.

...Elvihette ugyanígy minden harmadik horvát férfi rác asszonyát is!

Jugoszlávia, Jugoszlávia...

P O R T O R É R É V E

Ahol megállunk, Zrínyi tér. Mely térnek a végében, a tengerparton a Zrínyiek óvára! Zrínyi-kastély szentegyházzal, lelakottan is fejedelmi. Frangepán újabb erődje kijebb, a portoréi kikötő fölött, hogy lásd Buccariból, a Buccari feletti tétőről is.

Rozsdás hajók, olajfinomító itt is. Herceg Ferenc – első valódi Nobel-díj várományos írónk – sem kötné be ide a vitorlását! (Úgy reszelik a vashajót, hogy H. F. biztosan jó messzire elhajózna innen.)

A csudás középkori várkastély (e nekünk szent hely): üres. Sehol egy emléktábla. (Majd látod, a parton, lejjebb, megemlékeznek hőseinkről.) Nem akármilyen várudvara lehetett! Kiürítve is. Mi neked ünnep, az itt élőknek mindennapi?

Ha tudnák.

Honnan.

Micsoda élet, minő halál!

Herceg vitorlása?

A néhány maradék vitorlás fölött a Zrínyi-vár; eskühely; szabad hely. Honnan már hurcolhatnak is a pallos alá?

Ki szabadnak képzeli magát. (E tájt.)

Honnan Vejjába menekíthetik IV. Béla királyt.

Magyar hely. Azaz: jó hely.

Omlík, mállík, porlík a várkastély, melyet alkalmi lakók kaphatták időleges lakhelyül.

Frangepán, Zrínyi: horvátnak horvát, de magyar is.

Csak ami kizárólag horvát?

Tiszta magyar.

...Magyar zene, magyar dal, magyar dallam véletlenül sem szerepel a mulatók nemzetközi műsorában. Rá se hederítve a negyedrészen magyar hallgatóságra. A horvát is – a tengerpartján – mint a Maros-parti román (Aradon): a magáét fújja, a magáét játssza, a magáét hallgatja-élvezi. A máséval mi dolga volna. (Ha lenne sincs.) Esetleg ha tele a zseb.

Ahogy elnézi őket az ember, nem nekik van igazuk?

Nekünk legalábbis aligha.

A révben, mint szerte volt-Jugóban mindenütt, egyedüli köztéri szoborként jobbjaival gránátot hajintó, baljában puskát szorintó, övében a fél város porba döntéséhez elég újabb bombákat rejtegető, ötágú vörös csillagos 1941/1945-ös tömeggyilkos 'partizán'. Ki ugyanúgy nyugdíj-kiegészítést kap, mint csetnik bátyja. Magyar öcsikéje, kit honvédnak soroztak be, hogy kaphatna.

– Táguljunk innen, Mester.

Zrínyi (szobra)? Nyista. Frankopáné úgyszólván.

A vitorlásokkötő vizét mi nem borítja? Olaj(folt) olaj(folt) hátán. Hogy elijesze, kinek nem volt elég az a bombagyáros terrorlegény.

A várkastély előtt az ezeréves horvát királyság (925–1925) emlékoszlopa. Nyilván így van; csak akkor ebben benne foglaltatik a Magyar Királysággal közös majd' ezer év is, kétharmad részt magyar, harmadnyi osztrákféle német királyokkal.

Z E N G D , Z E N G !

Amonnan föntről a likai–korbavai fennsík kapujából (a korbavai–likai magyar–horvát világörökség zuhatag felé tartva) mit nem látsz, ha a hágóról visszanezel a Tengerre: a csupasz Új-Beszka, hol oly kiváló módon fogadták a hölgyek és urak úgy száz évekkel ezelőtt Herceg Sirályának hajónépét.

Bóra szaggat vitorlát, öreg fenyőt, szoknyát, ideget, tarol maradék erdőt, valameddig még kapaszkodó csöpp termőföldet, zavarja le a tenger tenyeréről a hajókat. Mely Zenggben születik, Fiumében, Triesztben házasodik, Velencében temetkezik?

– Végvár vala Zengg is, nem csak Gyula, Kőszeg, Eger, Fülek!

Csupa véghely vala Magyarország. Véghely minden talpalatnyi földünk.

– Védtük Európát! A kereszténységet.

A művelt nyugatot magyarok, horvátok, lengyelek, miegyebek. Csehek, szlovákok; románok alig, románok csak ha a magyarokkal tartottak, legfőnnebb ha még Béccsel, megszállónkkal.

Valahonnan nézvést: vége. Valaminek véghely.

– A miénk is Balassi Bálint! Zenggieké, fiumeieké, likaiaké! A végváriaké.

Ki hitte volna – odaátról, Magyaromból (Vég-Veszprém, Vég-Gyula, Vég-Tokaj várából) nézvést.

Itteni végváriak, zenggiek! Kik közé épp úgy kerülhetett magyar, mint horvát vitéz Kőszegre – kapitánynak.

Vitézek, mi lehet szebb dolog az végeknél...– szavalják boldogan a jó horvátok is.

Megáll az ész.

Pedig: éppen hogy igazuk van.

Végek dicsérete; magukra vették, veszik dalmata, uszkók, hercegovác leventék s a közjüket keveredett, melléjük rendelt magyariak.

– A bóra? Tiszogató, söprögető szél! Szeretik a déliek, zengiek. Elfújja a tengernek a szárazföld szennyét.

Min nem rágódhatott jó Frangepán, jó Zrínyi uraság tengeremlyéki várai fokán. Szent-Zrínyi, Szent-Frankopán. Magyarbarátságuk, magyarságuk oka, hogy belátták: a magyar a némettől védi a horvátot, a horvát a töröktől óvja a magyart?... Segítsd a magyart, amikor a némettel bajlódik! Hogy a magyar visszaad-hassa, ha ránk tör a pogány.

Ha van esze, míg van sütnivalója. Mert Velence... Kisebb gondja is nagyobb annál, ami a miénk vala.

– Igyál!

Havasoldalba vágott, tengerfölötti, fennsíkalatti, alig megközelíthető, jól védhető, innen a világot jól szemmel tartható Borvölgy Vinodoltól Fiuméig meg vissza. Hova az őslakók is húzódhattak a későbbi őslakók elől (akiket majd újabb őslakók követnek a tenger, a part vagy a hegy felől.)

Zrínyié, Frangepáné. Míg lehetett.

Szenyj, mondja ma Zengre a helyi magyar. Megszállt nyelven, mint a pozsonyinak Bratyszlava. (A kolozsvárinak Kluzs.) (A becskerekinék Zrenyánin.)

Jurics Miklós idevalósi születésű, hercegovác család sarja...

Mi nem derül ki az egyik legnagyobb – legjobb – magyarról.

NIKOLAJ JURICIC HRVATSKI VOJSKOVODA SENJ, 1490. – KISEG, 1545., olvasható szobra talapzatán. Magyaros bajusz, kecskeszakáll, bátor, tiszta homlok, tojásdad fej, fém vért a mellén, karján, acélsodrony ing a vért páncélja alatt. Zenggd: hazánk! Zengtől Kőszegig, Vég-Váradon át akármeddig.

Zsuzsi itt is: Zuzi mészárszék.

Kiseg. Ha nekik áll a Horvát Korridor Nyugat-Magyarország, ma ez a neve a mostanra színhorvát városkának az Alpok alatt. Hol némi magyar kisebbség tengeti páriálétének mindennapjait, s még így is meglehetősen útjában van az épp legújabb őslakosságnak.

Kiseg–Kőszeg a zengi öregkapunál. Melyen felül, a kőben: JOSEPHINAE FINIS, nyilván itt a vége, fuss el véle: „József-út” Károlyvárosból, Bécsből.

Píneák ligete a zengi sétateren – hogy örülne Körmendi komád ennyi píneának! Hogy gyorsan lekapjon: „Miska a píneák között”. Mire föl én meg őt: „Lajost píneák legyezik.” Hogy mérgeződhessék otthon az asszony!

Itt nevet melletted.

Az Öregkapun mérföldben a távolságok: Modrus 6 ½, a Száva (mint Fluv. Savus) 20, Zagrabinum 21, Varazsd (Varasdinumként) 31, a Dráva 31 ¼, „Czák-tornya” (ez, úgy látszik, latinul, németül, horvátul is Csáktornya – hogyne, mert ZRÍNYIÉ; ehhez, úgy látszik, Zrínyiének kell lenni) 32 ½, Kermentinum 42 ½, Savaria 46 ¼, Sopronium 54, Vienna, azaz Bécs 63 mérföldekre innen.

Körmendi ezt sem látja. Nem tudta meg, hogy a neve még itt, Zengben is szerepel. Hol kezdődik a József országútból lett (píneával telis de teli) liget.

TÚL A FIUMARÁN

Fiume belvárosát is alaposan megette a kommunizmus nevű szú: a régi polgárházak felét vagy már eltüntették, hogy helyére műkő, műacél, műüveg, miegyéb-mű palotát húzzanak, a másik felét vagy most bontják, vagy úgy omlik, hogy nem nehéz kitalálni, miért hagyják ilyen állapotban.

Még hogy az olasz, az osztrák-német, pláne ne a magyar múltat idézze.

Jobb nekik ez a.

A bárhol ugyanilyen 'város' a (korszerűnek mondott) nagy világban.

Helyi íztől mentesen. Helyi vonalra nem emlékeztetve. Itthonira, hazaira, sajátára, csak a miénkre, kizárólag a tiéd.

Csak semmi kizárólagosság.

Ezek is – itt is – azt hiszik, az újat nem kell karbantartani, majd egyszer fölújítani.

Modernecske szobrocska a neki rendelt – tönkrevert, egykor káprázatos, oly nekünk valóan kedves – terecskén. Emelvénybe tett vastálba vastengelyű kőkerék-pár, malomkerék pár vassal tengelyhegyre tűzve, tengelyvégre kapva. Földről, a meddő csapágyból (kenőolaj helyett) víz csorog, hogy alul zuhogóvá vastagodjék a félig eszementje. Félig, mert amúgy művész a lelkem (az őskorból).

A Korzón is vasbeton csodaház épül, azt hiszik, az a szebb, nem az eredeti olasz-magyar-német-horvát-zsidó... (Közép-Európánk).

Főterükön az almádi sétaterről már ismert féljenki-félindián (éjszak-amerikai tollbokrétás dél-amerikai) indiánok gépzenével kísértetik pánsípjátékuk. Jesz, tisztára mint (odahaza sosem). Zenei hablaty újembermódra.

Ellenben a fiumei indóház: épp olyan (valameddig még?), mint amikor vasutasné fiatalasszony öreganyád száz esztendeje leszállt az újkígyósi vicinálisról! (Föült a keskenyvágányúra Kígyóson, mely bezötyögtette Csabára, honnan a Fiume-Várad közt több átszállással közlekedő rendes nyomtávú személyvonaton a tengerparti végállomásig röppülhetett. Annyi csuda dolgot hallott a Magyar Tengerről, hogy meg nem állta: egy alkalommal, hogy vasárnap este – vagy csak hetfű reggel – kocsifékező ura a kö-

vetkező hét végéig tartó szolgálatba ment, szedelőcködött, s már meg is vette az igen kedvezményes jegyet oda-vissza Fiuméig. Hogy éltében egyszer megmártsa kezét, áztassa egy picit a lábát a mi Nagy, Nagy Vizünkben.) (Hogy mama hazaért-e embere munkából való megtérésének idejére, a jó ég, ha tudja. Mindenesetre meleg étellel e hétvégén sem nagyon várta öregapámat!) (Viki, már megint merre jártál? – kérdezte csöndes természetű öregapám, s hogy ezért is megbocsátott neki, tán bizonyosság rá: mama hétszer szült.) (Magam a két életben maradt egyikének köszönhetem, hogy unokájaként, majdnem éppen száz évvel később, rápillanthatok a felejthetetlen emlékü kirándulás közbülső – az oda-vissza út kellős közepén fekvő – /fiumei/ indóházára.) (Sárgulhattak az irigységtől a kígyósi öregasszonyok! El is nevezték mamádat Vikkend néninek.) (Volt kitől – s mit – örökölnöd.)

VIVA FIUME, díszeleg a párod tengerész öregapja látta (tersattói) Fellegvár alatt a köveken. (Mert asszonykám bihari nagyapja meg az Adrián volt haditengerész...)

VOLOSZKA

A harminc évvel ezelőtt még látható Viva Duce mázolások nélkül, s a magyar határvárosjelleg is elpárolgott a tegnapi olasz kisvároskából (‘túloldalt’ Abbázia az osztrák határszél városa). A Márai által is megemlegetett voloszkai kikötői korcsmák törzsvendégei kicserélődtek. Halász mutatóban sincs, hálójuk, szigonyuk, bárkájuk immár csak díszlet a nyáresti komédiához, maguk a csapszékek pedig méregdrága mulatókká léptek elő.

A víz ugyanolyan olajos, mint az előbb az öböl túlfelén. Abbáziánál nemkülönb: a Laura és a Zsuzsi villa előtti öblöcske vizén orrodba a finomítók olajmocska kúszik, mint odahaza Almádiában Fűzfő illata. Fiume s környéke ’ebből’ él (Fűzfő-környék nem különben), mi meg húzzunk el? Mintha e páratlan iztriai (balatoni) partvidék mit sem számítana...

A magyar és az osztrák urak sem bánnának jobban e tájjal, ha a kezükön marad? A pénz beszél, az ember meg csak ugat? (Úszván ugat.)

Víz, víz, tiszta víz.

Jól tönkreteszik a Magyar–Horvát Kettős Királyság ékkövét, tengerpartunk (tengerpartjuk, tengerpartotok) gyöngyét.

Hogy egyszer csak – megint – (mégis) otthon érezd magad: a parányi (pár fányi) hegyoldali utca melletti ligetecske kőpadján MDCCCLXXX – akkor még éppen. Akkoriban született öreganyám, hogy két évtized múltán nekivágjon és meg se álljon... Voloszkáig?

Ki tudja. Hogy emlékezett volna ilyen falunevekre.

A mise akkor még tán olasz lehetett.

A Titó marsall nevét viselő főutca közepén aztán mégiscsak egy DUCE felirat, a tengerparti sétány meg Ferenc Jóskáé. (A magad fajtának kezd megártani ennyi a jóból.)

Az étlapon horvátul ’paprikas’, magyarra fordítva ’pörkölt’, mert hogy időközben elfelejtettük, hogy is hívtuk mi eredetileg ezt a jó kis paprikás bárányhúst.

A parti sétányon két (horvát? magyar?) öregasszony versenyt szellent.

...A szél lassan fordul. Az eddig délről érkező, esőt hozó vastag felhők (északról) tisztulnak, s már hideg, száraz szél veri délre, Czirkvenicza szűz partjaira a bukkari–portoréi–fiumei olajmocsadékat.

...A magyar tengeremelléken, a horvátoknál.

TERSATTÓI SZŰZANYA

Tersattói Szűzanya, könyörögj érettünk!

A mind a tengerre, mind a városra szakadó hegyekre, mind a városba szaladó Fiumara-völgyre jó rálátást adó, Tersattó hegyét ékesítő fiumei vár Boldogasszony-kápolnájában a hála hímezései, föstményei, rajzai, faragásai, eldobott mankói. A vészből megtért hajók kicsi mása, festett ima, vert szív, falfirkák közt magyar *Adj békét uram!* Akárha babád haditengerész Kállai-öregapja is írhatta volna, ha nem bihari kálvinista az a kis kemény magyar ember. A világháló Fiume-térképén Loretoi Szűz Mária kegytemplomának írják, hogy a helyszínen meggyőződhes róla: lehet, de a horvátoknak jobban tetszik a Tersattói (Trsati) Boldogasszony (Szűzanya) nevezet. *Édes istenem! Segíts minket, hogy egészségben és boldogságban élhessünk sokáig. Add, hogy láthassuk unokáink nevetését is. Köszönjük Alexandra és Viki.*

Arcképek, olvasó. Szűz Mária, könyörögj érettünk! Boldog Gizella Szeminárium, *Veszprém*. Festmény a Szent István csatahajóról, „S. M. S. Szent István”, horvát köszönet, hogy túlélte? Kállai tata vajh szolgált-e rajta? Porzik a víz a Szent István körül, lövik! Tán szolgált rajta pár napot. Hetet. Évet. Majd egy évtizedig volt tengerész az öreg, a háború elvitte a fiatal éveit, kicsit későn került haza, s alapított (szegény ember módra) szép, gyermekekben gazdag családot.

Tersattói Mária, hát megsegítettél!

Pirosafo-Kossuth-Ferenc-Fiume-Venezia 23–10–1922., a Kossuth Ferenc csatahajó, rendíthetetlenül a hullámok hátán. S. S. *Arad 1917* a háborgó tengeren bukdácsol – nem Aradnak, el, el Aradtól, minél messzebb, hogy annál hangosabban szóljon a nóta: *Az aradi kikötőbe beáll a gőzhajó.* Bárhonnán, haza. Tán még Kígyóson, Furtán, Iratoson, Mácsán is volt kikötő ez időben. Szűzanyám segíts meg! Az egész magyar hadiflotta itt parádézik a tersattói kápolna belső falán. A *1: Brick Austro-Ungarico Filomena*... süllyed? Vitorlája rongyos. Tele a mentőcsónak, fedélzetén az utolsók menekülnek? Alatta olasz búcsú és köszönet, istenhozzád. Amoda a *Szent László*, a Magyar Adria Társaság gőzöse szeli a tengert. 1893-as kép Vellencéről, a *Java* 1929-ből olasz tengerész(család) hálaképeként. Faragott, festett, rajzolt hajók, cirkálók, kétárbocosak, négyárbocos az olasz, magyar, horvát tengerészek kegyhelyén. Kálvinista öregapád hogy énekelhette el a zsoltárt, *Tebenned bízunk eleitől fogva*... a kakasos (!) katolikus templomban? Hajósok Kisasszonya, segíts haza.

A tersattói istenháza tornyán kereszt, azon kakas.

Gospo Trsatska, Mala Gospo.

Öregapád ha látta; öreganyád ha. ☒